

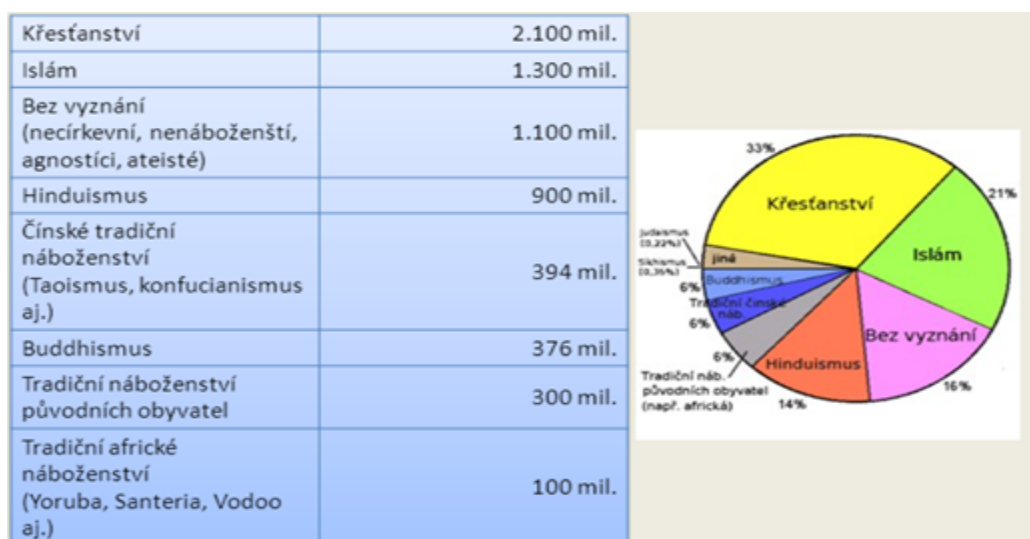
Ikonografie hinduismu

Hinduismus

Bývá odvozován od perského slova hindu=řeka, respektive sindhu (ze sanskrtu). Hinduismus je po křesťanství a islámu třetím nejrozšířenějším náboženstvím na světě. Tento náboženský směr se začal formovat již od konce 1. tisíciletí. V průběhu let se postupně vyvíjel z původního védského náboženství, které bylo zaměřeno na uctívání přírodních sil (oheň, vítr atd.). Podstatou hinduismu je patřičná příslušnost ke kastě nebo rodině spojená s dodržováním určitých pravidel. Kastou se rozumí výlučná skupina osob převážně hinduistického obyvatelstva Indie. Z toho vyplývá, že hinduistou se člověk nestává, ale rodí (Kokaisl, 2018).

V současné době se k hinduismu hlásí kolem 900 milionů lidí. Nejvíce z nich žije v Indii, dále v zemích Nepál, Bhútán, Bangladěš a Pákistán také na ostrově Bali nebo v afrických státech Keňa, Tanzanie, JAR či Madagaskar. Nepál je jedinou zemí na světě, kde je hinduismus státním náboženstvím. V Evropě se s početnější hinduistickou komunitou můžeme setkat například ve Velké Británii, Nizozemsku nebo Německu.

Hinduisté věří v reinkarnaci, která spočívá v posmrtném převtělení duše do jiného těla, například do těla zvířete nebo rostliny. Do čeho se duše převtělí, záleží na karmě z minulého života. Karma si zakládá na skutečnosti, že každý čin má svůj následek. Dobré i špatné činy se původci znovu vrací a ovlivní jeho další životy (Kokaisl, 2018)

Obrázek 1 Počet vyznavačů jednotlivých náboženství

Symbole hinduismu

Hinduistická vyobrazení bývají často velice rozmanitá. Je to dáno tím, že je možné vybrat z většího počtu bohů a také proto, že bohové mohou mít veselé i zlomyslné povahy. Vyskytují se proto také v mnoha bizarních inkarnacích. Základem hinduistické filozofie je, že každý objekt může být viděn jako světské vyobrazení, ztělesnění nebo symbol božstva. A tak ikonografie zahrnuje abstraktní znázornění (jako je např. Šivův falický symbol lingam) i figurativní zobrazení (Brožík, 2016).

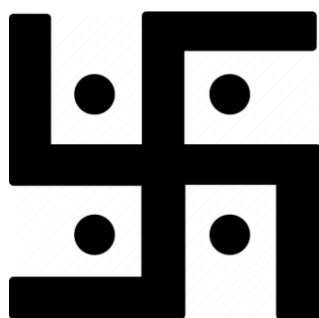
Většina symbolů hinduismu reprezentuje filosofii, učení i bohy a bohyně. Hinduistické symboly jsou rozděleny do dvou kategorií, gesta rukou a těla se nazývají „mudry“ a ikony a kresby se nazývají „murti“.

Jedním ze symbolů hinduismu je symbol „Óm“, neboli „Aum“. Zvuk tohoto symbolu je používán v meditaci. V hinduismu je slovo „Óm“ první slabikou v jakékoli modlitbě. Tento symbol vyjadřuje vesmír a absolutní realitu.

Obrázek 2 Symbol „Óm“

Dalším symbolem hinduismu je svastika. Tento symbol má v některých částech světa negativní konotaci, ovšem v hinduismu znamená štěstí. Symbol reprezentuje poctivost, pravdu, čistotu a stabilitu.

Obrázek 3 Svastika

Mezi další symbol hinduismu patří symbol Šrí jantra. Tento symbol se vyznačuje devíti vzájemně propojenými trojúhelníky, které vyzařují ze středového bodu. Čtyři vzpřímené trojúhelníky představují mužskou stranu neboli boha Šiva a pět obrácených trojúhelníků reprezentuje ženskou stranu neboli ženskou kreativní energii Šakti. Šrí jantra reprezentuje pouto či jednotu jak mužského, tak ženského božství. Může také symbolizovat pouto či jednotu všeho ve vesmíru (Ancient Symbols, 2020).

Obrázek 4 Šrí jantra

Modlení a modlitby hinduismu

Spisy závazné pro každého Hinda se skládají ze tří skupin textů, které se pokládají za šruti, tj. zjevení, sdělená vidoucím (rši).

Základem jsou tzv. čtyři sbírky véd:

- Rgvéda, sbírka hymnů recitovaných při obětech obsahuje mytologické a světonázorové výpovědi. Je to nejstarší známý indický text (vznikl mezi 16. a 12. stol. př. Kr.).
- Jadžurvéda je sbírka obětních výroků.
- Sámavéda je sbírka písní zpívaných při obětech.
- Atharvavéda, sbírka nazvaná podle mytického kněze, obsahuje magické výroky a hymny, které se používají především při soukromém kultu.

Druhou skupinu textů tvoří brahmany, komentáře a výklady napsané bráhmany ke každé ze sbírek první skupiny.

Třetí skupina textů jsou posléze áranjaky (lesní knihy) s upanišadami, což jsou výroky, které pronášeli mudrci a učitelé ke svým žákům při společném sezení. Také tyto texty jsou většinou komentáře k původním védám, ale jejich autory nejsou (jako u brahman) bráhmani.

Cesta k osvobození (márga) má tři formy:

1. Karmamárga, cesta skutků, je nejnižší cesta. Věrnost v úctě k bohům, v rituálním díle oběti, v užívání správných slov modlitby a v etickém jednání je cesta, která otvírá uzavřený kruh karmanu.
2. Džňánamárga je cesta poznání. Vychází z toho, že poslední příčinou vytváření karmanu je nevědění a že osvobození může přinést poznání. Toto poznání se musí uskutečnit existenciálně, v celém těle. K tomu pomáhá jóga a meditace, které vede ke sjednocení s nejvyšším. Klasickým dílem jógy jsou Jógasútry, které jsou připisované Pataňdžalimu z 5. stol. po Kr.
3. Bhaktimárga je cesta láskyplné oddanosti a uctívání. Jde tu o touhu dospět do rukou nejvyšší bytosti a sjednotit se s ní. Nejvyšší bytost je často osobním bohem.

Osoba se v hinduismu chápe jako omezení a odlišení, tedy negativně, jako výzva k egoismu (Waldenfels, 1998).

Bohové hinduismu

Mezi hlavní bohy hinduismu patří trojice bohů Brahma, Višnu a Šiva. Tato trojice je označována jako Trimúrti.

Bůh Brahma

Brahma, jež je považovaný za stvořitele, bývá zobrazován se čtyřmi hlavami, čtyřmi obličejí a čtyřma rukama. Každá z hlav recituje jednu z Véd. V první ruce drží žezlo tvarem připomínající lžici. To značí, že je bohem oběti a touto lžicí lije obětované máslo, jinak nazývané ghí, do ohně. V další ruce drží nádobu na vodu, která představuje první živel. V třetí ruce drží růženec, kterým určuje čas vesmíru. Zřídka bývá růženec nahrazen lukem. V poslední ruce nejčastěji drží Vědy a někdy také lotosový květ.

Jiné zobrazování vyobrazuje Brahma jako červeného vousatého muže se čtyřmi tvářemi. Má osm rukou, v nichž drží čtyři vědy, žezlo, džbán s vodou z Gangy, obětní lžici, někdy také šňůru perel, luk a lotosový květ. Zřejmě nejznámější je socha Brahmy se nachází ve Svatyni Erawan v Bangkoku (Brožík, 2016).

Obrázek 5 Bůh Brahma

Bůh Višnu

Bůh Višnu je ochráncem a strážcem vesmíru. Jeho úlohou je se vrátit na Zemi v těžkých dobách a obnovit rovnováhu mezi dobrem a zlem. Višnu byl doposud devětkrát inkarnován, ale hinduisté věří, že proběhne desátá, poslední inkarnace, společně s koncem světa. Lidé, kteří uctívají boha Višnu, se nazývají višnuisté a vyznávají náboženský směr zvaný višnuismus.

Obrázek 6 Bůh Višnu

Višnu je zobrazován jako bůh modré barvy kůže, s lidským tělem a čtyřma rukama. V každé ruce drží určitý symbol, který reprezentuje podstatu boha Višnu. Jedná se o ulitu, lotosový květ, čakru a palcát. Uлита symbolizuje zvuk “óm”, jenž představuje prvotní zvuk stvoření, lotosový květ symbolizuje svobodu a krásu života, čakra symbolizuje mysl a palcát symbolizuje duševní a fyzickou sílu.

Inkarnace boha Višnu

Bůh Višnu se na Zemi objevil v různých podobách již devětkrát a hinduisté očekávají jeho desátý, poslední příchod. Jedná se o následující podoby:

- Matsja – ryba
- Kúrma – želva
- Varáha – kanec
- Narasimha – napůl lev, napůl muž
- Vámana – trpaslík

- Parašuráma – divoký muž/lovec
- Ráma – největší válečník/ideální muž
- Krišna – mentálně pokročilý muž
- Buddha – ten, který vše ví
- Kalki – jezdec na bílém koni držící meč

Bůh Šiva

Šiva je jeden z hinduistických bohů a nejvyšších bytostí. Bývá považován za hrůzostrašné apokalyptické božstvo, protože ničí vše, co brání duchovnímu vývinu. Hinduisté to však takto neberou. Smrt podle nich nebývá považována za definitivní konec. Mezi jeho hlavní symboly patří trojzubec, který představuje tvoření, udržování a ničení. Šiva nad nimi má kontrolu. Šiva bývá často označován pánem hadů, a to podle kobry obtočené kolem jeho krku. Ta má symbolizovat smrt, kterou Šiva překonal nebo hadí sílu. Na čele mu vyniká třetí oko, skrývající poznání a moudrost. Dalším atributem je nejposvátnější indická řeka Ganga, stékající po Šivových vlasech. Ganga představuje životní energii a očištnou schopnost. Mezi další symboly patří například půlměsíc, který je symbolem času nebo bubínek, jenž je považován za zdroj nástroje myslí mantry (Kokaisl, 2018). Na obrázku níže Šiva sedí s překříženýma nohama a medituje.

Obrázek 7 Bůh Šiva

Architektura hinduismu

Nejvýznamnějším architektonickým prvkem hinduismu jsou chrámy. Hinduistické chrámy jsou nejčastěji budovány na čtvercovém či kruhovém půdorysu. Čtverec symbolizuje dokonalost Brahma a kruh symbolizuje nedokonalý a konečný princip času (Kostková, 2018). Chrám byl vybudován jako paralela k vesmíru, jako imitace ke kosmu a světovému řádu (Kokaisl, 2018).

Hinduistický chrám se skládá ze dvou hlavních částí: z předsíně, ve které probíhají obřady, a ze svatyně s celou, kde jsou umístěny sochy božstev (Encyclopaedia Beliana, 2010). Nad hlavní svatyní je umístěna věž (Kostková, 2018). Z některých původně jednoduchých chrámů vznikly chrámové komplexy, kdy byly ke svatyni budovány další božstva (manželky hlavních Bohů) či postavy hinduismu. Hinduistické chrámy jsou zdobeny velkým množstvím soch a reliéfů lidí, bohů, démonů i zvířat (slonů, lvů, býků, koní a ptáků) (Encyclopaedia Beliana, 2010). Na reliéfech jsou také vyobrazeny reliéfy hudebníků a tanečníků, milenců a krásných žen, které chrání chrám od destruktivních sil (Kokaisl, 2018). Součástí některých chrámů jsou také menší stavby vybudované k odpočinku poutníků nebo bazény sloužící k rituální očištění (Kostková, 2018).

Mezi nejznámější chrám hinduismu patří Angkor Vat, který se nachází v Kambodži. Byl původně zasvěcen bohu Višnuovi, ale později se stal buddhistickým chrámem (Kokaisl, 2018).

Obrázek 8 Chrám Angkor Vat

Dalším příkladem hinduistických chrámů může být například chrám Brihadišvára zasvěcený bohu Šivovi (viz. obr. 9) nebo chrám Nataraja rovněž zasvěcený bohu Šivovi (viz. obr. 10). Oba z uvedených chrámů se nachází v Indii.

Obrázek 9 Chrám Brihadišvára

Obrázek 10 Chrám Nataraja

Seznam literatury

BC - Religions - Hinduism: Vishnu. *BBC - Home* [online]. Copyright © 2020 [cit. 24.03.2020]. Dostupné z: <https://www.bbc.co.uk/religion/religions/hinduism/deities/vishnu.shtml>

BROŽÍK, Josef, 2016. *Ikonografie hinduismu*. [online] [cit. 25.3.2020]. Dostupné z: <http://thajsko.com/kambodza/nabozenstvi/hinduikon/hinduikon.htm>

Hindu Symbols. *Ancient Symbols* [online]. Copyright © 2020 [cit. 28.03.2020]. Dostupné z: <https://www.ancient-symbols.com/hindu-symbols.html>

Hinduistická architektúra. *Encyclopaedia Beliana – slovenská všeobecná encyklopédia* [online]. Copyright © Centrum spoločných činností Slovenskej akadémie vied, Encyklopedický ústav [cit. 24.03.2020]. Dostupné z: <https://beliana.sav.sk/heslo/hinduisticka-architektura>

KOKAISL, Petr. *Geografie náboženství*. Vydání třetí. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2018. ISBN 978-80-213-2835-8.

KOSTKOVÁ, Tereza. *Posvátná místa v náboženských tradicích světa: Pokus o typologii na příkladu indických náboženství*. Plzeň, 2018. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni.

WALDENFELS, Hans, 1998. Hinduismus - Víra.cz, Bůh, křesťanství. *Víra.cz, Bůh, křesťanství* [online]. Copyright © [cit. 25.03.2020]. Dostupné z: <https://www.vira.cz/texty/knihovna/kapitoly/hinduismus>